

УДК 336.67

УПРАВЛІННЯ РУХОМ ГРОШОВИХ КОШТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Ковальчук Н.О., Сокач М.І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті обґрунтовано необхідність та значення управління рухом грошових коштів вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. Розглянуто наукові підходи до трактування поняття «грошовий потік» та узагальнено його особливості. Визначено місце та завдання фінансового аналізу у системі управління грошовими потоками вітчизняних підприємств. Проведено оцінку основних аспектів руху грошових потоків від операційної діяльності на вітчизняних підприємствах на основі даних фінансової звітності одного із них – ТДВ «Чернівецький хімічний завод».

Ключові слова: грошові потоки, рух коштів від операційної діяльності, чистий грошовий потік, управління грошовими потоками, аналіз грошових потоків підприємства.

Постановка проблеми. Сучасні реалії господарювання вказують на проблеми у фінансовому стані та фінансових результатах діяльності підприємств України. Окрім показників прибутковості, важливим індикатором ефективності діяльності підприємства є додатний рух грошових коштів, який засвідчує переважання надходжень над витратами і платежами, а також здатність підприємства повноцінно фінансувати інвестиційну діяльність. Тому формування дієвого механізму управління рухом грошових коштів – одне із важливих завдань фінансових служб підприємств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження даної теми набуває актуальності у зв'язку з винятковою значимістю ефективного управління грошовими потоками для забезпечення фінансової рівноваги суб'єкта господарювання. Серед дослідників, які намагалися розв'язувати проблеми управління грошовими потоками, слід виділити праці І.А. Бланка, А.М. Поддєрьогіна, В.В. Ясишеної, Л.О. Лігоненка, М.А. Болуха, К.А. Ігоніна, І.Ф. Пономарьова та ін.

Мета статті полягає в узагальненні окремих теоретичних аспектів управління рухом грошових коштів, а саме підходів до трактування суті даного поняття, властивостей грошових потоків, місця фінансового аналізу в управлінні ними. Важливо також проаналізувати динаміку чисто-

го руху коштів від операційної діяльності на прикладі ТДВ «Чернівецький хімічний завод».

Виклад основного матеріалу. Здійснення фінансово-господарської діяльності будь-якого вітчизняного підприємства незалежно від його фінансового стану породжує рух грошових коштів у вигляді надходжень, витрат і платежів, який в науковій літературі визначається як «грошові потоки». Слід зазначити, що грошові потоки підприємств є важливими об'єктами фінансового менеджменту, саме від них залежить фінансовий стан підприємства та кінцевий результат його фінансово-господарської діяльності. За умов сучасних ринкових реформ в економіці нашої держави гостро постає проблема нестабільності та різкого погіршення фінансового стану підприємств. Виходячи з цього, важливого значення набуває поняття «грошовий потік», яке привертає увагу багатьох практиків та науковців. Аналізуються та вивчаються різноманітні аспекти нового для вітчизняних економістів поняття «грошовий потік» (табл. 1).

Слід відзначити, що останнє визначення (автор Пономарьов І.Ф.), на нашу думку, достатньо об'єктивно відображає економічну сутність руху грошових коштів для вітчизняних підприємств.

Попри відмінності у тлумаченні поняття грошових потоків актуалізують його виняткову значимість для функціонування суб'єкта господарю-

вання й забезпечення створення доданої вартості та достатку власників такого суб'єкта.

Виникнення та формування грошового потоку при здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємства є результатом цілеспрямованого прояву сукупності фінансово-економічних відносин та має певні ознаки, основними серед яких необхідно вважати наступні:

1) рух грошових коштів відбувається в результаті виконання певної угоди між двома суб'єктами господарювання, оформленої належним чином;

2) грошові потоки, що генеруються суб'єктом господарювання, мають виключно фінансовий характер, адже їх результатом є формування, розподіл, перерозподіл чи споживання фондів грошових коштів;

3) грошові потоки визначають порядок та особливості реалізації інших фінансових відносин, що формують фінанси підприємства, у тому числі, формування фінансових результатів, забезпечення ліквідності та платоспроможності [3].

Слід зазначити, що виникнення та формування грошового потоку при здійсненні господарських операцій у рамках реалізації операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства є результатом прояву сукупності фінансово-економічних відносин, а отже, має певні ознаки, серед яких необхідно виділити такі:

По-перше, рух грошових коштів здійснюється у зв'язку із виконанням договірних зобов'язань між суб'єктами господарювання як фінансова складова виконання відповідних господарських угод. Наприклад, угода з купівлі-продажу матеріальних цінностей передбачає поставку товару

одним із учасників договору і відповідну оплату іншим учасником. Така характеристика грошового потоку потребує документарного оформлення та підтвердження причини формування грошового потоку.

По-друге, функціонально-організаційні особливості господарських операцій підприємства дають змогу ідентифікувати рух коштів за видами грошових потоків відповідно до встановлених критеріїв групування. Так, залежно від виду фінансово-господарської діяльності підприємства розрізняють: грошовий потік від операційної діяльності та грошовий потік від фінансової діяльності.

По-третє, грошові потоки, що генеруються суб'єктом господарювання, мають виключно фінансовий характер. Адже їх результатом є формування, розподіл, перерозподіл та використання фондів грошових коштів суб'єкта господарювання (формування виручки від реалізації товарів, виплата грошових дивідендів, оплата рахунків постачальників, виплата заробітної плати, сплата податків та інших обов'язкових платежів до бюджету та позабюджетних фондів, емісія та розміщення акцій для формування статутного капіталу, погашення основної суми боргових зобов'язань суб'єкта господарювання та виплата процентів). Грошові потоки як форми вираження фінансових відносин на підприємстві відображають порядок та особливості їх реалізації, а також формування результату таких фінансових відносин (наприклад, формування та використання прибутку, формування резерву ліквідності). При цьому грошові потоки реалізуються виключно як рух грошових коштів.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «грошовий потік»

Автор	Визначення
МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» [2]	Надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів
Крамаренко Г. О. [5]	Сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства
Бутинець Ф. Ф. [6]	Найважливіший самостійний об'єкт фінансового аналізу, який проводиться з метою оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства
Кірейцев Г. Г. [7]	Зміна грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, за період, що аналізується
Крамаренко В. І. [8]	Сукупність надходжень і вибуття коштів за певний період часу, сформованих у процесі господарської діяльності
Нікбахт Е., Гроппеллі А. [9]	Міра ліквідності підприємства що складається з чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування
Риндін Л., Шамаєв Г. [11]	Сума надлишку (недостачі) коштів, отриманих у результаті зіставлення надходжень і відрахування коштів у процесі операційної (інвестиційної, фінансової) діяльності
Ковальов А.І. [12]	Потік грошових ресурсів, пов'язаний із конкретним періодом часу та є різницею між усіма коштами, що надійшли на підприємство й були оплачені ним за цей період
Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. [13]	Надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті виробничо – господарської діяльності
Брікхем С. [16]	Фактичні чисті готівкові кошти, які надходять у фірму (чи витрачаються нею) протягом деякого визначеного періоду
Ван Хорн Дж. К. [10]	Рух грошових коштів, що має безперервний характер
Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. [15]	Система розподілених у часі надходжень та видатків грошових коштів, що генеруються його господарською діяльністю і супроводжують рух вартості, володіючи зовнішньою ознакою функціонування підприємства
Терещенко О. О. [14]	Критерій оцінки внутрішнього потенціалу фінансування підприємства
Пономарьов І.Ф. [21]	Динамічний показник, що характеризує постійний рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, який пов'язаний із надходженням чи витрачанням грошових ресурсів підприємства

Таким чином, грошові потоки являють собою господарські зв'язки в діяльності підприємства в усіх його аспектах. Для того, щоб підприємство якомога краще та результативніше здійснювало свою діяльність потрібно проводити ефективне управління грошовими потоками, що й буде досліджуватись в наступних розділах.

Грошові потоки мають низку властивостей щодо їх характеру, обсягів та змісту, наявність яких нерозривно пов'язана з його суттю. До даних властивостей належать наступні: залежність від виду діяльності, ліквідність, рухливість, документованість, зручність подання, ефектив-

ність, балансування, рівномірність, синхронність, підвладність часу, кругообіг.

Врахування вище визначених особливостей при управлінні грошовими потоками на підприємствах України, на нашу думку, дозволить значно підвищити ефективність такого менеджменту.

Крім вищезазначеного, ефективне управління грошовими потоками передбачає визначення базових положень щодо організації управління ними:

– грошові потоки не можуть виникати в результаті пасивної економічної поведінки підприємства;

– грошові потоки є невід'ємною складовою фінансового та операційного циклів, що вимагає

Таблиця 2

Властивості грошових потоків підприємства

№ п/п	Властивості грошових потоків	Характеристика властивостей грошових потоків
1	Залежність від виду діяльності	Грошовий потік формується стосовно визначеного виду діяльності: операційної, фінансової та інвестиційної
2	Ліквідність	Формування дефіцитного або надлишкового сальдо грошових коштів підприємства, якщо воно повністю покриє всі боргові зобов'язання.
3	Рухливість	Грошовий потік перебуває у постійному русі за видами діяльності
4	Документованість	Використання «Звіту про рух грошових коштів» для відображення операцій по руху грошових коштів
5	Зручність подання	Відображення руху грошових коштів у формі звітності «Звіту про рух грошових коштів»
6	Ефективність	Грошові кошти є необхідним джерелом ефективного функціонування підприємства
7	Балансування	Збалансованість грошових потоків забезпечує стан фінансової рівноваги (ліквідності), який гарантує існування підприємства в короткостроковому і довгостроковому періодах та задовольняє фінансові потреби зацікавлених в підприємстві груп осіб. Фінансова рівновага гарантує стабільність і є передумовою досягнення інших цілей.
8	Рівномірність	Грошові потоки характеризуються ступенем регулярності здійснення, порушення чого призведе до затримок у надходженні грошових коштів та відкладенні запланованих видатків
9	Синхронність	Грошові потоки характеризуються наявністю ступеня узгодженості їх у часі, що значним чином визначає стан фінансової рівноваги підприємства

Джерело: розроблено авторами на основі [19, 20]

Таблиця 3

Динаміка руху грошових коштів від операційної діяльності ТДВ «Чернівецький хімічний завод» у 2013-2015 роках

Стаття	Значення			Відхилення			
	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2014 року до 2013 року, тис. грн.	2015 року до 2014 року, тис. грн.	2014 року до 2013 року, %	2015 року до 2014 року, %
Надходження від:							
– реалізація продукції (товарів, робіт, послуг)	33051	30353	39298	2698	8945	-8,2	1,3
– повернення податків і зборів	-	-	14	-	-	-	-
– цільового фінансування	-	-	120	-	-	-	-
– покупців і замовників авансів	7	28	36	21	8	29,5	28,6
– надходження від повернення авансів	131	45	164	-86	119	-66	-152
– установ банків % за поточними рахунками	585	537	528	-48	-9	-8,2	-1,7
– інші надходження	425	157	154	-268	-3	-63,1	-1,9
Витрачання на оплату:							
– товарів (робіт, послуг)	19359	18481	26060	-878	7579	-4,5	41
– праці	5418	5043	5004	-375	-39	-6,9	-0,77
– відрахування на соціальні заходи	2885	2722	2446	-163	-276	-5,6	-10,1
– обов'язання з податків і зборів	3709	2782	3310	-927	528	-25	19
– витрачання на оплату авансів	226	193	179	-33	-14	-14,6	-7,3
– витрачання на оплату повернення авансів	108	73	7	-35	-66	-32,4	-90,4
– інші витрачання	997	609	699	-388	90	-39	14,8

узгодження фінансових рішень між усіма напрямками управління фінансами підприємства;

– управління грошовими потоками потребує відповідного інформаційного наповнення системи прийняття управлінських рішень;

– управління грошовими потоками передбачає однозначність трактування прийнятих фінансових рішень, чіткість доведення їх до виконавців та забезпечення адекватного зворотного зв'язку – моніторингу, перегляду та корегування фінансових рішень [4].

Особливістю системи управління рухом грошових коштів є те, що вона індивідуальна для кожного підприємства, оскільки необхідно враховувати особливості його фінансово-господарської діяльності та специфічні умови зовнішнього і внутрішнього середовища її реалізації. Однозначно можна стверджувати, що обов'язковим та вагомим елементом управління рухом грошових коштів є постійний та систематичний фінансовий аналіз, основними завданнями якого є:

1) виявлення тенденцій та закономірностей розвитку грошових потоків підприємства;

2) оцінка ступеню раціонального використання грошових коштів;

3) виявлення і запобігання особливості виникнення ситуації банкрутства підприємства;

4) вивчення факторів і прогноз збалансованості та синхронності грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення платоспроможності підприємства;

5) пошук резервів підвищення ефективності та інтенсивності використання грошових потоків в процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності та інші [22].

Слід зазначити, що основним документом, з якого фінансовий менеджер отримує інформацію про вхідний та вихідний грошовий потік підприємства, є звіт про рух грошових коштів. Основним завданням складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності, повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства за період, що аналізується.

У звіті про рух грошових коштів відображаються такі види діяльності, як операційна діяльність, інвестиційна діяльність та фінансова діяльність підприємства.

На основі даних фінансової звітності вітчизняного підприємства «Чернівецький хімічний завод» проаналізовано рух грошових коштів від операційної діяльності. Вибір такого об'єкту аналізу зумовлений тим, що на вітчизняних підприємствах основою розрахунку загального Cash-flow є операційний Cash-flow.

Даний показник відображає величину чистих грошових потоків, що утворюються в результаті проведення операційної діяльності, тобто частину виручки від реалізації, яка залишається в розпорядженні підприємства в певному періоді після здійснення всіх грошових видатків операційного характеру. Цей показник можна розгля-

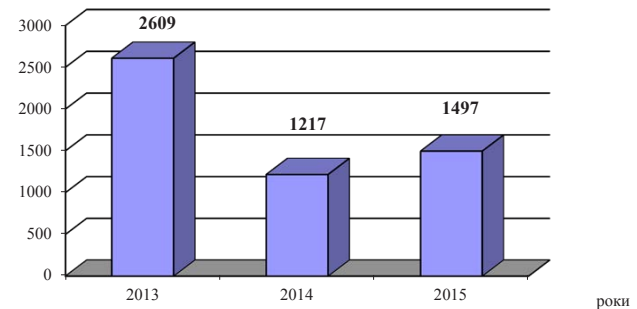
дати як критерій оцінки внутрішнього потенціалу фінансування підприємства (табл. 3).

Дані, наведені в таблиці, підтверджують загальну картину для вітчизняних підприємств – основними статтями руху грошових потоків від операційної діяльності є надходження від реалізації продукції та витрачання на оплату товарів.

Вагому суму вихідних грошових потоків від операційної діяльності займають також витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи.

Узагальнюючим показником руху коштів виступає чистий грошовий потік (рис. 1).

тис.грн.

Рис. 1. Чистий рух коштів від операційної діяльності ТДВ «Чернівецький хімічний завод» за 2013-2015 роки

Джерело: розроблено авторами за даними фінансової звітності ТДВ «Чернівецький хімічний завод»

Отже, порівняно із базовим 2013 роком динаміка руху коштів від операційної діяльності підприємства має негативну динаміку – зменшення. Така ситуація є небезпечною, оскільки може призвести до ситуації, коли перед суб'єктом господарювання постане проблема фінансування інвестиційної діяльності. Така проблема є характерною для вітчизняних підприємств та засвідчує необхідність підвищення ефективності управління грошовими потоками, зокрема через оптимізацію рівня витрат та збільшення надходження грошових коштів.

Висновки та перспективи дослідження. Сучасні умови господарювання зумовлюють необхідність проведення особливо ефективного та продуманого управління рухом грошових коштів на вітчизняних підприємствах з урахуванням впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Особливо важливо управляти рухом коштів від операційної діяльності підприємства, адже для підприємств України надходження від даного виду діяльності є джерелом фінансування інвестицій. А це вкрай важливо, враховуючи вартість та ризиковість залучення кредитних ресурсів.

Все це потребує налагодження ефективного механізму управління грошовими потоками, особливо роль у функціонуванні якого відіграє фінансовий аналіз, а також додержання основних принципів такого управління. Саме на це варто спрямувати дослідження у сфері менеджменту грошових потоків підприємств.

Список літератури:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів: Міжнародний документ від 01.01.2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Ясишена В. В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств / В. В. Ясишена // Економічний простір. – 2013. – № 16. – С.123-131. [сайт http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_16/yasish.pdf].
4. Шубіна С. В. Напрямки управління грошовими потоками підприємства: теоретичні аспекти / С. В. Шубіна, М. Ю. Авакян // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 5.
5. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент: [підруч.] / Г. О. Крамаренко, О. Е. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
6. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз: [навчальний посібник]. – Житомир: Рута, 2003. – 680 с.
7. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496 с.
8. Краменко В. І., Холод Б. І. та ін. Управління ресурсами підприємства: Навчальний посібник: Центр навчальної літератури, 2004. – 288 с.
9. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гроппеллі; пер. з англ. В. Ф. Овсієнка та В. Я. Мусієнка. – К.: Основи, 1993. – 383 с.
10. Ван Хорн Д. К. Основы управления финансами / Д. К. Ван Хорн; пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 800 с.
11. Рындин Л. Г. Организация финансового менеджмента на предприятии / Л. Г. Рындин, Г. А. Шамаев. – М.: Русская деловая литература, 1997. – С. 147.
12. Ковальов А. І. Організація та управління реструктуризацією підприємств промисловості: навч. посібник. – Одеса: Пальміра, 2008. – 316 с.
13. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 485 с.
14. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНТУ, 2003. – 554 с.
15. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками: навч. посібн. / Л. Лігоненко, Г. Ситник. – К.: КНТЕУ, 2005. – 255 с. 3.
16. Брігхем С. Основы финансового менеджмента: Пер. з англ. – Київ: Молодь, 1997. – 1000 с.
17. Пушкар І. В., Сидоренко Д. Ю. Створення системи управління грошовими потоками підприємства, як запорука фінансової стабільності підприємства / Пушкар І. В., Сидоренко Д. Ю. // Экономические науки / 7. Учет и аудит. – № 11, 2013.
18. Нагайчук В. В. Управління грошовими потоками підприємства / Нагайчук І. В. // Вісник соціально-економічних досліджень / № 1, 2014. – 52 с.
19. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. Учебный курс. – К.: ЭльгаН. НикаЦентр 2001. – 448 с.
20. Вареник В. М. Властивості грошових потоків / В. М. Вареник // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. № 1 (4), 2011.
21. Пономарьов І. Ф. Управління оптимізацією грошових потоків підприємства / І. Ф. Пономарьов // Наукові праці ДДТУ. Сер. економ. Вип. 49. – Донецьк, 2007. – С. 69-76.
22. Губачова О. М. Деякі аспекти управління рухом грошових коштів та їх вплив на фінансовий стан підприємства / О. М. Губачова // Економіка і регіон. – № 2 (5). – ПолтНТУ. – 2012. – С. 63-64.

Ковальчук Н.А., Сокач М.И.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

УПРАВЛЕНИЕ ДВИЖЕНИЕМ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: ОТДЕЛЬНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Аннотация

В статье обоснована необходимость и значение управления движением денежных средств отечественных предприятий в современных условиях хозяйствования. Рассмотрены научные подходы к трактовке понятия «денежный поток» и обобщены его особенности. Определено место и задачи финансового анализа в системе управления денежными потоками отечественных предприятий. Проведена оценка основных аспектов движения денежных потоков от операционной деятельности на отечественных предприятиях на основе данных финансовой отчетности одного из них – ОАО «Черновицкий химический завод».

Ключевые слова: денежные потоки, движение средств от операционной деятельности, чистый денежный поток, управление денежными потоками, анализ денежных потоков предприятия.

Kovalchuk N.A., Sokach M.I.

Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich

MANAGING OF CASH FLOW OF DOMESTIC ENTERPRISES: SOME THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Summary

In the article is investigated the necessity and importance of cash flow management of domestic enterprises in the current economic conditions. Considered scientific approaches to the interpretation of the term «cash flow» and summarized its features. The place and task of financial analysis in the management of cash flows of domestic enterprises is determined. The evaluation of the main aspects of cash flow from operating activities at domestic enterprises on the basis of the financial statements of one of them – «Chernivtsi chemical factory».

Keywords: cash flow, cash flow from operating activities, net cash flow, cash flow management, cash flow analysis of the company.